

SERIA HISTORIAE DIOECESIS
QUINQUEECCLESIENSIS XVII.

**EGYHÁZI TÁRSADALOM
A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN
A 16. SZÁZADBAN**

Kiadja a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola
Pécsi Egyháztörténeti Intézet
7625 Pécs, Hunyadi J. u. 11.
www.pphf.hu

PHF
34

Jelen kötet a 2016. szeptember 15–16-án a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola által rendezett egyháztörténeti konferencia előadásainak szerkesztett változata.

A kötet megjelentetését az NKA támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

A kötetet szerkesztette:
VARGA SZABOLCS – VÉRTESI LÁZÁR

ISBN 978-615-5579-15-8

ISSN 1787-5161

Műszaki szerkesztő: Vértesi Lázár
Felelős kiadó: Dr. Kovács Gusztáv

Pécs, 2017

TARTALOM

VARGA Szabolcs	Előszó	7
C. TÓTH Norbert	A „mályuszi modell” érvényessége: vissza az alapokhoz?	11
ERDÉLYI Gabriella	Egyházi társadalom Magyarországon a reformáció korában. Az alsópapság helyzete Magyarországon a reformáció megjelenése idején	35
FEDELES Tamás	Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén (1516–1523)	51
NEMES Gábor	Folytonosság vagy újrakezdés? Magyarország és az apostoli Szentszék kapcsolatainak alakulása Mohács előtt és után	105
CSEPREGI Zoltán	A magyarországi reformáció első nemzedéke: családi háttér – tanulmányok – papszentelés	135
H. NÉMETH István	Felekezetváltás vagy együttélés. A szabad királyi városok katolikus egyházainak sorsa. Egy kutatási projekt első eredményei	157
KUZMA Dóra	A lutheri reformáció térhódításának néhány kérdése Besztercebánya példáján keresztül	175
MOLNÁR Dávid	A magyar egyházi közép- és felsőréteg itáliai egyetemjárása a 16. században	185
TÜSKÉS Anna	Magyarországi klerikusok a bécsi egyetemen a 16. században	211
SIPTÁR Dániel	Szerzetesség a 16. századi Magyarországon	233
F. ROMHÁNYI Beatrix	A középkori Magyar Királyság kolostorhálózatának sorsa az újkor hajnalán. A bencések és a ciszterciek példája	253
FAZEKAS István	Katolikus főpapok a központi hivatalokban a 16. században	271

KENYERES István	Konfliktus vagy konszenzus? A katolikus egyházi vagy sorsa a 16. századi Magyar Királyságban	293
MIKÓ Árpád	Főpapi kincstárak a 16. század második felében Magyarországon	319
KISS FARKAS Gábor	Irodalmi útkeresések a katolikus értelmiségben 1530 és 1580 között: négy pályafutás és tanulságai	331
GÁBOR Csilla	Katolikus–protestáns hitviták anyanyelven a 16. század derekán: témák, érvek, nyelvi kísérletek	373
KASZA Péter	Főpap történetírók a 16. században	393
TÓTH Gergely	A mellőzéstől a hitvitákon át a nagy egyháztörténetekig: a magyarországi reformáció a 16–18. századi történetírásban	409

CSEPREGI ZOLTÁN

**A MAGYARORSZÁGI REFORMÁCIÓ
ELSŐ NEMZEDÉKE:
CSALÁDI HÁTTÉR – TANULMÁNYOK –
PAPSZENTELÉS**

Száz papot válogattam ki a reformáció századából, a katolikus–protestáns átmenet időszakából, csupa olyan lelkészt, akik még a középkori egyházban léptek a papi rendbe, hogy aztán később a hitújítás hirdetői legyenek (és akikről még a legtöbb adat gyűjthető). Ezen száz – sokszor hiányosan rekonstruálható – életrajz elemeit vizsgálom a következő szempontok szerint: iskolázás, ordináció, térbeli mobilitás, a hitbeli fordulat dokumentáltsága és az egyházi hierarchiában elfoglalt hely.

Minden névtár és proszopográfiai adatbázis alapkérdései a bekerülési kritériumok: kiket veszünk föl és kiket hagyunk ki. Az ELEM¹ címének három szava („Evangelikus lelkészek Magyarországon”) határozza meg a három legfontosabb explicit válogatási szempontot: az adatgyűjtés azokra terjed ki, akik megbízható, forrásszerűen igazolható vagy valószínűsíthető adatok szerint

- az evangélikus (lutheránus) tanítás szellemében,
- felavatott lelkészként működtek,
- az egykori Magyar Királyság területén.

Ennek a definíciónak nagyon fontos része az „adataink szerint” kitétel. A hagyomány figyelembe vételével és logikus következtetések alapján valószínűleg jóval vaskosabb gyűjteményt lehetne összeállítani több személyről és részletesebb életrajzokkal. Például valamely kor és régió iskolázási szokásainak ismeretében nagy biztonsággal megjósolható volna, hogy ki hol kezdte meg tanulmányait, de ha nem találok erre vonatkozó pozitív adatot, akkor tartózkodom az életpálya-konstrukciótól.

¹ Lásd a rövidítésjegyzéket a tanulmány végén, a függelék előtt.

A fentiekhez még technikai természetű, inkább implicit szempontok is társulnak. A betűrendes proszopográfiai adattáraknak szükségük van a személyek nevére, lehetőleg a teljes vezeték- és keresztnévére. Névtelen személyeket így nem tudok szerepeltetni, és egyelőre lemondok azokról is, akiknek csupán keresztnéve maradt fenn (számos kivetkőző szerzetesről és olyan plébánosokról, akiket vizitátoraik eretnekséggel vádoltak). Szinte automatikus bekerülési kritériumként adódik tehát a követelmény, hogy a kérdéses személynek a családneve vagy saját felvett (humanista, szerzői, származási) neve, de legalább ragadványneve legyen ismert.

A többé-kevésbé precíz kritériumrendszer dacára bőven akadnak az ELEM-ben határesetek és módszertani dilemmák. A legtöbb kétely az alapkritériumokból adódik: például valóban az evangélikus felekezethez sorolható? A katolikus-evangélikus átmenet problémájára az adattár egy „*kat./ev.*” megjegyzéssel hívja föl a figyelmet. Az így megjelölt személyek klerikusi pályájukat a hagyományos egyházban kezdték el, de már egy reformált közösségben fejezték be. A százfős mintát kizárólag ebből a körből válogattam úgy, hogy az erdélyi és a horvátországi tartományokat mellőzve a Magyar Királyság törzsterületére koncentráltam.

A tanulmány végén közölt táblázat sok mezője üresen maradt: jellemzően keveset tudunk erről a korai csoportról, jóval kevesebbet, mint azokról, akik később bejegyezték önéletrajzukat egy evangélikus ordinációs matrikulába.

Az egyetemi tanulmányokban Krakkó dominanciája figyelhető meg, míg a második helyen Bécs áll. Ez a lelet visszaigazolja a Jagelló-kori peregrináció-kutatás legfrissebb eredményeit.

Krakkó összesen	17
egyetemi matrikula (AC)	11
magyar bursa (SCHRAUF 2)	10
fokozatszerzés (LPC)	6

A fenti számok azt jelzik, hogy egyesek csak az egyetemre, mások csak a magyar bursába iratkoztak be (néhányan természetesen mindkettőre), illetve voltak még olyanok is, akiknek neve kizárólag fokozatszerzési listákon maradt fenn. Ezeket az adatokat összesítve születik a végeredmény, hogy a vizsgált mintának 17%-a fordult meg Krakkó egyetemén.

Bécs összesen	10
egyetemi matrikula (MUW)	8
magyar bursa (SCHRAUF 3)	4
fokozatszerzés (AW)	4

A számok értelmezése hasonló a fentihez. A belső arányok ugyanakkor arra is utalnak, hogy – szemben Krakkóval – ezek a diákok nem mind magyarországi születésűek, hanem sokan éppen bécsi tanulmányaiknak köszönhetően találták meg az utat a magyarországi egyházi állásokba.

Krakkóhoz és Bécshez képest jelentős elmaradással jön Wittenberg – ha azt is figyelembe vesszük, hogy ezek között a diákok között már több a másodlagos beiratkozás, ami nem tényleges tanulmányokat jelez, hiszen sokszor mint magiszterek jelentek itt meg a matrikulában. Az olasz egyetemek szerepe pedig szinte már elhanyagolható.

Wittenberg (AAV)	7
Padova	2
Bologna	1
Ferrara	1
Róma	1

Az összes fokozatszerzés aránya körülbelül az elvárható szinten mozog:

Magister artium	10
Doctor decretalium	1

Az ordinációk helyszíne meglepő módon korrelál az egyetemi rangsor érdemeivel:

Krakkó	10
Bécs	5
Nagyszombat	3
Pozsony	2
Boroszló (+ Neisse)	2
Buda	2
Passau	2
Olmütz	1 (vagy 2)
Bécsújhely	1
Eger	1

A pozsonyi és nagyszombati papszenteléseket nyitrai, pécsi valamint zág-rábi püspökök és segédpüspökök végezték a század második felében, a bu-daiakat pedig Tommaso de Vio és Lorenzo Campeggio pápai legátusok (1523–1525-ben), akik fel voltak rá hatalmazva, hogy az összes rendet egy-szerre feladják a jelöltekre.²

Az életpályákban tehát kiugróan magasan reprezentált a krakkói tar-tózkodás: összesen 17 krakkói diákot találunk köztük, és 10 főt szenteltek pappá itt. Ezek az adatok ráadásul nem csúsznak össze (azaz nem a krakkói tanulmányok determináltak valakit krakkói ordinációra), hanem még vélet-lenül sem vonatkoznak ugyanarra a személyre. A vizsgált mintának így több mint negyedénél dokumentálható a krakkói kapcsolat és jelenlét. Hogyha hozzá vesszük ehhez, hogy milyen megkerülhetetlen szerepet játszott Krakkó a magyarországi humanizmusban és a magyar nyelvű könyvnyom-tatásban, amelyek története szorosán és személyi átfedésekkel kötődött a ha-zai reformációhoz, akkor könnyen hajlunk rá, hogy a magyar hitújítás böl-csőjét ne is német földön, hanem a Visztula partján keressük.

A reformációval mint európai eszmetörténeti áramlattal kapcsolatban nagyon fontos lehet hirdetőinek származása. A száz papból viszont csak 19 külföldi, a többiek hazai vagy feltételezhetően hazai születésűek. A német-római birodalomból érkezők száma elenyésző, a legtöbb jövevény a Magyar-országgal szomszédos tartományokból érkezett.

Lengyelország	4
Morvaország	4
Szilézia	4
Ausztria	3
Bajorország	1
Dalmácia	1
Lausitz	1
Svájc	1

A vizsgálat legfontosabb, legtalányosabb, egyben – elismerem – hiányosan megválaszolt kérdése az, hogy mikor, hogyan, miért csatlakoztak ezek a kle-

² Vö. ETE 2,406.

rikusok a hitújítás mozgalmához. Az alábbi bibliográfiai rövidítések arról tájékoztatnak, hogy milyen jellegű forráskiadás vagy kézikönyv regisztrálja őket a reformáció híveiként.

BUCKO	36
ETE	30
RMSz	24
HRADSZKY	18
MBW	8
MPEA	8
RPHA	7
RMNy	5

Első helyen az esztergomi 1559–1561-es egyházlátogatási jegyzőkönyv kiadását találjuk, míg az *Egyháztörténelmi emlékek* öt kötete főleg 1522 és 1551 közötti forrásokat gyűjt össze. A fordulat dokumentáltságában láthatóan nagy szerepet játszik a vizsgált személyek irodalmi működése: 24-en szerepelnek közülük régi magyarországi szerzőként (heten énekköltőként, öten nyomtatvány szerzőjeként). A száz főnek majd' egyötöde szepességi plébános: Magyarországnak ezen a kulturálisan sokszínű területén zajlott le a 16. században a legegyöntetűbben és a legsimábban az átmenet a két felekezet között. Feltűnően elmaradnak a várakozástól a wittenbergi vagy általában a németországi kapcsolat adatai (AAV, MBW): az ezekre vonatkozó egyik mutató sem érinti a minta 10%-át.

A vizsgált személyek túlnyomó többsége valamilyen plébánia javadalmával rendelkezett, de róluk nem közlök számszerű adatot, mert e kategória határai kissé homályosak (helyettesek, adminisztrátorok, a plébánia önállóságáról szóló jogviták). Ehelyett az ún. egyházi középírást veszem szemügyre:

kanonok	8
szepesi káptalan	3
esztergomi káptalan	2
gyulafehérvári káptalan	2
főesperes	1
prépost	1
vikárius	1

A kanonokoknak a reformációban játszott szerepéről disszertációmban valaha külön fejezetet írtam.³ A statisztikai összeállításból itt azt a három káptalant emeltem ki, amelyeknek egynél több tagja szerepel a vizsgált mintában. Szepeshely előkelő helyezése azzal a különleges szereppel függ össze, melyet a Szepesség (mint a Duna, a Tisza és a Visztula völgyét összekötő fontos közlekedési csomópont) játszott a magyarországi reformáció történetében. Esztergom intézményei a központi hatalommal, a királyi udvarral fonnódtak szorosan össze, mely a Jagelló-korban inkább érdeklődéssel, mint elzárkózással reagált az egyházi reformgondolatokra.

A leginkább szembeötlő Gyulafehérvár eredménye, éppen azért, mert a százas mintát az erdélyi papok tudatos kizárásával állítottam össze. Az erdélyi káptalan és a reformáció személyi összefüggései közismertek, egyes számítások szerint az itteni kanonokok háromnegyede volt valamiképp érintett a hitújítás későbbi eseményeiben, ha nem is mind klerikusként vagy nem is mind reformátorként. Az erdélyiek bevonásával egyértelműen Gyulafehérvár ugorna az első helyre a káptalanok sorában. Jászói préposti és háromféle főesperesi címet egyedül Johannes Henckel viselt, míg (János-párti) szeptesi vikáriusként Georg Leudischit működött.

Az utolsó statisztikai összeállításban a vizsgált személyek reformátori fordulatához kapcsolható látványos eseményeket, sorsváltozásokat gyűjtöttem össze.

házasságkötés	12 (+ 24 <i>uxorati</i>)
szerzetesrendből való kilépés	3
börtönbüntetés	3
kivégzés	2

Talán a vártnál ritkábban értesülünk a cölibátus megtöréséről: csak 36 esetben, de ebből is 12-szer tudunk meg valami konkrét körülményt (házasságkötés helye, ideje, házastárs neve), ami nyilvános házasságkötésre utal, míg a csoport kétharmadánál egyedül a vizitátorok *uxoratus* feljegyzése utal erre az állapotra. A kiugró szerzetesek aránya is meglepően szerény, a németországi

³ „A fent felsorolt példák viszont szemléletesen képviselik azt az életpályát, mely a társadalmilag megbecsült, kulturálisan magas színvonalú egyházi középrétegi státuszból az akkoriban legszélsőségesebb teológiai nézetek (szombatizmus, zwinglianizmus, antitrinitarizmus) terjesztéséhez és az ezekből fakadó egyházi cselekmények gyakorlásához vezetett. [...] A radikalizálódó humanista kanonokok típusának felismerése módszertani alternatívaként relativizálja a kutatásban unos-untalan emlegetett „ferences-reformátor” modell érvényességét, s árnyaltabban vizsgálhat rá a reformátorrá válás összetett, mindig egyedi, de sokszor tipikus motívumrendszerére.” CSEPREGI 2013. 199.

analógiát és a rendek magyarországi szerepét ismerve ennél jelentősebbre lehetne számítani. Persze lényegesen megnövelné ezt a számot, ha mindenkit „ferencesnek” tekintenénk, akit a hazai szakirodalom valaha is meggyanúsított ezzel. Megbízható források viszont csak Johannes Schworetzről, Bencédi Székely Istvánról és Szkhárosi Horvát Andrásról közlik szerzetesi előéletét.

A három börtönviselt reformátor Konrad Cordatus, Johannes Kresling és Dévai Mátyás, míg a – nehezen tisztázható körülmények között – kivégzett hitújítók Philipp Nicolai és Andreas Fischer. Ez a négy sor összességében azt jelzi, hogy Magyarországon az átmenet nem volt annyira drámai, viharos, mint más tartományokban. Kevés a látványos jelenet, a hazai mártírológia szegény a pontosan dokumentálható esetekben. Akad ugyan még az itt felsorolt papokon kívül néhány névtelen vagy laikus protestáns vértanú, de a kép még ezekkel együtt is inkább békésnek hat.⁴ A százas mintán végzett vizsgálat eredményeit az alábbi megállapításokban lehet listázni:

- „Adataink szerint” meglehetősen keveset tudunk,
- Krakkó kiemelt szerepe a tanulmányokban és a papszentelésben,
- aránylag kevés a külföldi,
- feltűnően kevés az Itáliában iskolázott,
- meglepően szerény a wittenbergi kapcsolat (AAV, MBW),
- jóval több a volt kanonok, mint a volt szerzetes,
- aránylag kevés a dokumentált házasságkötés,
- már országokhoz képest kevés a mártírium (börtön, kivégzés).
- viszonylag sok a „rég magyarországi szerző”.

A szakirodalmi hivatkozásokból kiderül, hogy ez a tanulmány a legtöbbet deklaráltan római katolikus kutatók munkájának, Vojtech Bucko, Hradszky József, Bunyitay Vince és társaik kiadványainak köszönheti. Ez is jelzi, hogy a magyarországi reformáció története, a 16. századi felekezeti átmenet kérdése nem protestáns téma, protestáns ügy, hanem magyar történelem, közös múlt, se nem kisajátítható, se nem kirekeszthető része az egyháztörténetnek: tetszik, nem tetszik, egyszerre „teher is, de kincs is”.

⁴ CSEPREGI 2015.

Rövidítések

- ∞ házasságkötés
- † halál időpontja
- AAV FÖRSTEMANN, Karl Eduard (Ed.): *Album Academiae Vitebergensis*. 1. Leipzig, 1841.
- AC CHMIEL, Adam (Ed.): *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*. 2: 1490-1551. Cracoviae, 1892.
- AW MAISEL, Thomas – MATSCHINEGG, Ingrid (Hg.): „Wiener Artistenregister” 1497 bis 1555. *Acta Facultatis Artium IV (UAW Cod. Ph 9) 1497 bis 1555*. Wien, 2007. <http://phaidra.univie.ac.at/o:217>
- BUCKO BUCKO, Vojtech: *Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do r. 1564. Reformatio in archidioecesi Strigoniensi ad a. 1564*. Bratislava, 1939.
- CSEPREGI 2013. CSEPREGI Zoltán: *A reformáció nyelve. Tanulmányok a magyarországi reformáció első negyedszázadának vizsgálata alapján*. (Humanizmus és Reformáció 34.) Budapest, 2013.
- CSEPREGI 2015. CSEPREGI Zoltán: „Lutherani omnes comburantur”. *Legenda, források, rekonstrukció*. In: *Mártírium és emlékezet. Protestáns és katolikus narratívák a 15–19. században*. FAZAKAS Gergely Tamás – IMRE Mihály – SZÁRAZ Orsolya. Debrecen, 2015. 30–40.
- ELEM CSEPREGI Zoltán: *Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM)*. I: *A reformáció kezdetétől a zsolnai zsinatig (1610)*. 1–3. Budapest, 2014–2016.
- ETE BUNYITAY Vince et alii (Szerk.): *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából*. 1–5. Budapest, 1902–1912.
- HRADSKY HRADSKY József: *A 24 kir. plébános testvérülete és a reformáció a Szepességben*. Miskolc, 1895.

- LPC MUCZKOWSKI, József (Ed.): *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*. Cracoviae, 1849.
- MBW SCHEIBLE, Heinz et alii (Hg.): *Melanchthons Briefwechsel. Kritische und kommentierte Ausgabe*. Stuttgart-Bad Cannstatt, 1977–
- MEEE PRÓNAY Dezső – STROMP László (Szerk.): *Magyar Evangélikus Egyháztörténeti Emlékek*. 1. Budapest, 1905.
- MPEA *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár*. 1–15. Budapest, 1902–1934.
- MUW GALL, Franz – SZAIVERT, Willy (Hg.): *Die Matrikel der Universität Wien*. 2-3. Wien–Köln–Graz, 1959–1971.
- RMNy BORSA Gedeon et alii (Szerk.): *Régi magyarországi nyomtatványok*. 1–4: 1473–1670. Budapest, 1971–2012.
- RMSz P. VÁSÁRHELYI Judit (Szerk.): *Régi magyarországi szerzők: RMSZ*. 1: *A kezdetektől 1700-ig*. Budapest, 2008.
- RPHA HORVÁTH, Iván – H. HUBERT, Gabriella (Éd.): *Répertoire de la poésie hongroise ancienne. Manuel de correction d'erreurs dans la base de données*. 1–2. Paris, 1992.
- SCHRAUF 2 SCHRAUF Károly: *Regestrum bursae hungarorum Cracoviensis. A krakói magyar tanulók-háza lakóinak jegyzéke (1493–1558)*. Budapest, 1893.
- SCHRAUF 3 SCHRAUF Károly: *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453–1630*. Budapest, 1902.

Függelék (a helynevek azonosítását lásd az ELEM megjelent kötetekben)

Név	ELEM-szám/ Származási hely	Iskolázás	Ordináció	Javadalom / Fogadalom	A fordulat dokumen- tuma
1 Altz (Alts), Michael	1–32.			Kőszeg (plébános: – 1572†)	∞ Catharina
2 Antoni, Matthias	1–49. „Benczicz”	Krakkó (1546)		Váralja (Szepes–) (plébános: 1549–1564)	HRADSKZY 134, 160, 162, 166, 298, 304
3 Baknachy (Balnachy, Bachraty), Caspar	1–74.		Krakkó	Dovalló (plébános: 1560)	∞ BUCKO 170
4 Baranyai (Mucsi), Paulus (Pál)	1–86. Mucsi			Székesfe- hérvár (1541–1543) pozsonyi kanonok?	énekszerző: RPHA 1176
5 Benátok, Leonhardusz	1–129.		Ve- lence?	Szentpéter (Liptó–) (plébános: 1560)	BUCKO 169
6 Bernhard (Bernhardi, Bernhardt), Simon	1–149. Freistadt bei Teschen	Bécs (1513)		Troppau (prédikátor: 1522–1528), Besztercebá- nya (vendég- prédikátor: 1526),	briegi szu- perinten- dens (1534– 1542†)
7 Biber (Castor), Johannes	1–164.			Beszterce- bánya (szlo- vák prédi- kátor: – 1528)	
8 Biliensis (Bilicer), Georgius	1–168. Bélic ~ Bielitz		Olmütz	Próna (Német-) (plébános: 1560–1575)	∞ BUCKO 179

9 Blasii (Blasius, Blasy), Jacobus	1–174. Leibic			Váralja (Sze- pes-) (1544– 1548), Olaszi (Szepes-) (plébános: 1548–1567+)	HRADSKZY 85, 124, 133, 158k, 161, 166, 172, 298, 304
10 Bobst (Popst), Martinus				Lőcse (káplán: 1551–1557)	a Thurzó- család káp- lánja
11 Buchwald, Laurentius	1–218. Neisse			Ménhárd (plébános: 1545–1565)	HRADSKZY 158–163, 166–168
12 Burzuncei (de Burzuncze, Berzencei?), Emericus	1–224. Berzence?			Szelezsény (plébános: 1561)	∞ BUCKO 213
13 Cordatus (Hertz), Conradus	1–276. Leombach, 1480	Bécs (1502.04.14), Róma (1504), Ferrara (1508)	1512 előtt	Buda (német pré- dikátor: 1512–1525)	Wittenberg (1524.06); Esztergom- ban bebör- tönzik (1525–1526)
14 Dévai (Bíró), Matthias (Mátyás)	1–368.	Krakkó (1523)	1527 előtt	Boldogkő vára (káplán: 1527), Kassa (magy. prédi- kátor: 1531)	Wittenberg (1529.12.03); CSEPREGI 2013. 210– 244
15 Egger (Eckhel, Eyba), Georgius	1–420. St. Pölten, 1530		Bécs, 1552	Bruck (Leitha) (1552–), Kis- marton (1556– 1562)	
16 Faber, Aegidius (Egidius)	1–453. Körmöcbá- nya	Bécs (1512.10.13), Krakkó (MA: 1520)	Buda, 1525?	Körmöcbá- nya (prédikátor: –1529)	Wittenberg (1530.04.02); CSEPREGI 2013. 156–161
17 Fischer (Pisciculus), Andreas MA	1–500. Littau	Bécs (1498; MA: 1505)	1511 előtt	Olmütz (ka- nonok: 1511–1523)	anabaptista, szombatos: ETE 2,375–378, 391, 407, 417
18 Fochter (Vochter), Wolfgang	1–507. Pozsony	Bécs (1546.10.13)		Sopron (plé- bános: 1553– 1554, 1556– 1566+)	∞ 1559 Anna

19 Francius (Frančik, Francsik), Bartholomaeus	1–511.			Teschen (káplán: – 1539), Besz- tercebánya (1540–1541)	ETE 3–4; MBW nr. 8215
20 Hagymási (Hagymas de), Clemens (Kelemen)	1–631. Hagymás?			esztergomi kanonok (–1550)	∞ 1550 ETE 5,419k
21 Henckel, Johannes dr. iur. can.	1–662. Lőcse, 1481	Bécs (1496), Krakkó (1498; MA: 1503), Padova (1508), Bolo- gna (1509) dr. iur. can.		Lőcse (plébá- nos: 1513–), Kassa (plébá- nos: 1522– 1529); jászói prépost (1521–1527)	1527-ben lel- kiismereti okokból le- mond java- dalmairól; CSEPREGI 2013. 69–75
22 Hensel, Achatius	1–666. Bártfa	Krakkó (MA: 1522)	1522 előtt	Bártfa (prédi- kátor: 1525)	∞ 1531; ETE 1,189k, 325k
23 Hildebrand (Hilbrand, Hilbrandi, Hylbrandi), Laurentius Jodocus	1–690. Merény	Krakkó (1511?)		Igló (plébános: 1519–1548)	HRADSKY 146, 152, 158, 159, 304
24 Hortensius (Gärtner), Valentinus	1–715. Ólubló			Leibic (dia- kónus: 1551), Béla (Szepes-) (plébános: 1558–1572)	1573-ban alá- írta a Szepesi hitvallást; HRADSKY 177–186, 190, 192, 299
25 Huszár (Anaxius), Gallus (Gál)	1–739.	Krakkó (1536)		Vízkelet (plébános: – 1553)	1553-ban ki- közösítik; RMNy
26 Kalbermatter (Kalbermaut), Petrus (Peter)	1–787. Svájc			Sopron (1549–1551)	
27 Kálmáncsehi Sánta (Calman- thei), Martinus (Márton)	1–790. Kálmánca	Krakkó (1523–1525, 1538)		gyulafehér- vári kanonok (1538–)	tiszántúli prot. püspök (1557)
28 Kameny Kemenyk), Georgius	1–793; 1–812.			Dacsólám (1551); Zsarnóca	∞ ETE 5,556; BUCKO 203

				(plébános: 1559)	
29 Károlyi Boldi (Boldius, Boldt), Sebastianus (Sebestyén)	1–799. Nagykároly	Krakkó (1525.08.04; 1534–1536), Wittenberg (1536.09.01)	1543 előtt	Szászváros (plébános: 1530–?), gyulafehérvári kanonok (1543–)	a szatmárvidéki egyházkerület prot. püspöke (1555–1557), a Consensus doctrinae (1557) aláírója
30 Kenesych, Blasius	1–814.			Marót (Nagy-) (pléb.: 1561)	∞ BUCKO 213
31 Keresztúri, Valentinus	1–817.			Helnovia (pléb.: 1560)	∞ BUCKO 181
32 Kerl, Andreas	1–818.			Viborna (pléb.: 1536)	∞ Késmárk, 1536.07.19
33 Keschinger, Heinrich	1–822.			Korpona (pléb.: 1525)	CSEPREGI 2013. 371–374
34 Klein, Johannes	1–836.			Zólyom (1534–1536), Körmöcbánya (1538–), Korpona (1541–1542), Körmöcbánya (1544–1550)	ETE 3,7k, 50k
35 Kophart (Kephart), Leopoldus	1–860.			Pozsony (1540)	ETE 3,446– 448, 482
36 Kresling, Johannes [2] MA	1–894. Buda	Bécs (1508.4.14), Krakkó (1510/11; MA: 1514)	1522 előtt	Buda (Szt. György kápolna: –1525), Körmöcbánya (1525), Selmecebánya (1526), Boroszló (1526–), Goldberg (1529–), Jägerndorf (1535–), Korpona	∞ 1525 előtt; 1525/26-ban Esztergomban bebörtönzik; CSEPREGI 2013. passim

				(1536–), Selmecbánya (1541–1549†)	
37 Kunsch, Matthias MA	Eperjes	Krakkó (1501; BA: 1503; MA: 1523)		Sáros (Nagy-) (1506), Gyula (plébános: 1508–1518), pécsi kanonok (1518–), esztergomi kanonok (1526–), Vár-alja (Szepes-) (plébános: 1526–1531)	Brandenburgi György titkára; ETE 2, 140–150
38 Künasch (Kunasch), Georgius	1–920.			Hunsdorf (plébános: 1548–1560)	HRADSKZY 160, 163–166, 303k
39 Lang, Esaias	1–936. Iglau, 1504			Bártfa (prédikátor: 1530–1538), Rüstern (1538–1578†)	ETE 2,336k, 356k, 370k; 3,21k, 233k; CSEPREGI 2013. 183–186
40 Langnikel (Langnikl) Ludovicus (Ludwig)	1–939.			Selmecbánya (káplán: –1534)	
41 Leudischer (Leudischit), Georgius MA	1–978. Lőcse, 1498 k.	Krakkó (1517; MA: 1521)	Buda, 1525	Lőcse (káplán: 1525–), Strázsa (káplán), Késmárk (1531–1542), Toporc (udvari: 1542–1543), Müllenbach (1543–), Igló (1548–1555), szepesi kanonok és vikárius (1533–)	ETE 2,268k, 393–418; 3,228k, 353k, 371k, 393k; CSEPREGI 2013. 198–209
42 Megander, Michael	2–55.		Passau, 1541–1555	Baka (Felső-)	∞ BUCKO 224k

			(Wolf- gang von Salm)	(plébános: 1561)	
43 Meltzer (Melczer), Valentinus	2–66. Váralja (Szepes-)		Bécs, 1541– 1552 (Frideri- cus Nausea)	Mosóc (1560), Úrvölgye, Körmöcbánya (1566–1569), Bakabánya, Bajmóc (1577– 1580)	∞ részt vett az 1569-es kör- möcbányai zsi- naton; BUCKO 176; MEEE 50
44 Mocoschinus (Mocoschinus), Michael [1]	2–107.		Krakkó, 1551	Velicsna (plébános: 1559–1560)	∞ BUCKO 151, 175
45 Mocoschinus (Mocoschinus, Mokosini), Stanislaus [1]	2–110.		Bécs, 1543– 1558 (Urba- nus Textor)	Lipcse (Né- met-) (plébá- nos: 1560– 1580†)	∞ Susanna Podhoriansk y; BUCKO 172; MEEE 63, 103
46 Moller (Moler, Molitor, Molitoris, Molner, Möllner, Müller), Georgius [1]	2–116. Lőcse			Lomnic (Nagy-), Béla (Szepes-) (1529), Lőcse (plébános: 1530–1558)	ETE 2; CSEPREGI 2013. 198–209
47 Moravus, Stanislaus	2–134.		Krakkó, 1551	Szentiván (Liptó-) (pléb.: 1560)	BUCKO 170k
48 Nagykürtösi (de Nagykürtös), Michael (Michal)	2–157. Kürtös (Nagy-)		Bécs, 1541– 1552 (Frideri- cus Nausea)	Körmöcbánya (szlovák: 1561)	BUCKO 219k
49 Németh (Nimet), Benedictus (Benedek)	2–165.			Szebeléb (plébános: 1561)	BUCKO 225k
50 Némethylipcei (de Lypch Germanica), Laurentius	2–166. Lipcse (Német-)		Krakkó, 1557	Prószék (plébános: 1560)	∞ BUCKO 168

51 Németprónai (de Prona Germanica), Johannes	2–167. Próna (Német-)		Neisse	Szklenó (plébános: 1559)	∞ BUCKO 155
52 Nicolai, Philippus	2–173.			Úrvölgy (–1524), Libetbánya (–1527†)	a 16. sz. végén írásba foglalt hagyomány szerint Gregori libetbányai ta- nítóval együtt megégették
53 Niger (Polonus), Matthias	2–177.		Krakkó, 1557	Palugya (Nagy-) (plébános: 1560)	∞ BUCKO 171
54 Noslavia, Johannes de	2–182. Nusslau		Krakkó	Morvaország (–1562), Zohor (plé- bános: 1562–)	BUCKO 142
55 Ozorai (Osorinus, Ozorinus, de Oszora), Emericus (Imre)	2–220. Ozora	Krakkó (1530), Wittenberg (1530/1531)		Békés, Ladány (Körös-) plébános	az első ma- gyar nyelvű protestáns teológiai traktátus: RMNy 15
56 Panicula (Kolb, Pannicula), Johannes	2–230. Schwiebus			Jägerndorf (–1538), Sel- mechbánya (plébános: 1538–1541)	∞ Catarina; ETE 3,195– 197, 200k, 290, 315k, 433, 543, 548; 4,46
57 Parvus, Ladislau	2–242.			Kubin (Alsó-) (plébános: 1559–1560)	∞ BUCKO 151, 174k
58 Pausius (Pausias), Antonius MA	2–254.	Boroszló, MA		Úrvölgye (1540), Leobschütz (1541–1545), Bensen(–1547)	ETE 3,291k, 466, 548; 4,46; MPEA 11,12– 15
59 Peti, Bartholomaeus	2–275.		Nagy- szom- bat,	Szentantal (plébános: 1559–1561)	∞ BUCKO 223k

			1555–1558 (Paulus Szondy)		
60 Philadelphus, Antonius	2–290.			Szeben (Kis-) (1529), Eperjes (1530–1531), Besztercebánya (1534–1538), Szombat (Szepes-) (plébános: 1552–1559)	ETE 2,86, 91k, 117, 171, 274, 278, 303, 358
61 Polonus (Lengyel), Johannes [2]	2–323.		Krakkó	Turán (plébános: 1560)	∞ BUCKO 175
62 Polonus (Lengyel), Johannes [3]	2–324.		Nagyszombat, 1555–1558 (Paulus Szondy)	Szentmárton (Turóc-) (plébános: 1560)	∞ BUCKO 176
63 Polonus, Matthias	2–325.		Krakkó, 1547–1557 (Andreas Spots Laodicensis)	Szentkereszt (Sztranyán-) (plébános: 1560)	∞ BUCKO 171k
64 Posar, Lucas (Lukács)	Bálványszakállas			Komárom (1561–1562) a magyar sajkások káplánja	BUCKO 126, 130
65 Preussner (Preisner, Preiszner), Thomas [1]	2–347.			Leibic (1544 k.), Késmárk	a hagyomány az első hazai lutheránust látta benne; ETE 1,143–147

66 Radaschin (Liburnus, Radácsi, Radaschinus, Radaschius, Radašín), Michael	2–370. Dalmácia	Wittenberg (1529.07.31)		Hainburg (–1539), Bártfa (plébános: 1544–1566†)	ötvárosi ev. esperes (1546–1566), az Ötvárosi hitvallás szerzője; CSEPREGI 2013. 306–333
67 Regner (de Eperies, Eperjesi, Rögner), Salomon	1–435. Eperjes			Sáros (Nagy-) (1539–) Leibic (plébános: 1546–1563), szepesi kano-nok	ETE 3,422, 428
68 Rosenbergi (de Rosomberkh, Rosomberki), Michael	2–438.		Po-zsony, 1550–1554 (Paulus Gregori ancz)	Bát (plébános: 1561)	∞ aláírta a Hétvárosi hitvallást; BUCKO 224, 226k
69 Rozsnyói (de Rosno), Gregorius	2–441. Rozsnyó		Krakkó	Lucska (Gömör) (plébános: 1561)	∞ BUCKO 228, 231, 233
70 Schleafisch, Johannes	3–39. „Hodrawitz” = Hodrus-bánya?, 1555		Nagy-szom-bat, 1580 (Paulus Bornemisza)	Landshut (Mähren) (1580–)	a cseh-morva test-vérek papja
71 Scholtz (Praetorius, Prätorius, Schultz), Johannes [1]	3–51. Ruszbach (Felső-)			Ménhárd (diakónus: 1546–1549), Béla (Szepes-) (plébános: 1560–1593†)	1573-ban aláírta a Szepesi hitvallást
72 Schustel (Schuster, Schüstel, Sustelius), Wolfgangus MA	3–74. Griesbach, 1490 k.	Bécs (MA: 1513)		Eperjes (prédikátor: 1514–), Kassa (prédikátor: 1524–), Bártfa (prédikátor: 1560–1593†)	könyvtára fennmaradt Görlitzben; ETE 1,244k, 298, 378; 3,166, 443k;

				1527–), Görlitz (prédikátor: 1530–), Schweidnitz (1537), Hirschberg (1540–), Görlitz (1545–1553†)	MBW nr. 1089; CSEP- REGI 2013. 143–156
73 Schworetz, Johannes	3–83.			Hodrusbánya (1537–1541)	volt szerzetes; ETE 3,171, 290, 542
74 Senensis (Psanos?), Johannes	3–107. Selmechbánya		Bécs, 1541– 1552 (Fridericus Nausea)	Selmechbánya (szlovák prédikátor: 1546–1586†)	∞ Benedicta; aláírta az 1577-es és 1580-as kör- möcbányai cikketeket; BUCKO 223– 225
75 Serpilius (Quendel), Laurentius	3–114. Béla (Szepes-)	Krakkó (1542)		Béla (Szepes-) (plébános: 1545–), Lőcse (plébános: 1558–1563), Leibic (plébános: 1564– 1572†)	∞ 1547 Juliana Kottler
76 Siklósi (Szilvási, Soklyósi), Michael (Mihály) MA	3–127. Szilvás	MA		Siklós (1530 k.), Újhely (Sátoralja-) (–1540), Bártfa (1540), Patak (Sáros-) (1545–1549)	énekszerző: RPHA 900
77 Spetinger (Spettinger), Stephanus	3–184. Rosenberg			Lipcsé (Német-) (1525– 1530), Besz- tercebánya (diakónus: 1530 előtt), Rosenberg (1539: pléb.)	ETE 2,30k; 3,426

78 Staudacher, Sigismundus (Siegmond) MA	3–193. Innsbuck	Bécs (1512, BA: 1514 + MA), Wittenberg (1533.05.15)		Selmechánya (plébános: 1524–1533), Zahna (1534–), Rothenburg (1545–1546†)	∞ 1531 Anna; ETE 2,182, 327k, 338–340; MPEA 11,49k; CSEPREGI 2013. 161–165
79 Striemberger, Joachim	3–220.		Boroszló, 1539– (Balthasar von Promnitz)	Bakabánya (1561)	∞ BUCKO 224, 226
80 Sturm, Abraham	3–227.		Passau	Selmechánya (német káplán: 1552–), Korpona (1568–)	BUCKO 223
81 Szalók, Urbanus de	3–256. Szalók (Nagy-)			Felka (plébános: 1543–1552†)	HRADSKY 159
82 Szántai, Stephanus (István)	3–257. Szántó (Abaúj-)			Kassa (1538), Szántó (Abaúj-) (–1541†)	részt vett a segesvári hitvitán (1538)
83 Szegedi (Zegedinus), Ludovicus (Lajos) MA	3–262. Szeged, 1500 k.	Krakkó (1525.10.09 + MA)		Székesfehérvár (–1543), Kolozsvár (1545), Kraszna (1556–1557)	énekszerző?
84 Székely (Eszéki, Siculus, Széki), Blasius (Balázs)	3–265.	Krakkó (1527–1529)		Erdőd (1544–1547)	részt vett az erdődi (1545) és a beregszászi zsinaton (1552); énekszerző: RPHA 662
85 Székely (Bencédi, Benczédi, Siculus), Stephanus (István)	3–267. Bencéd, 1500 után	Krakkó (1529)		ferences szerzetes; Szikszó (1548–), Gönc, Liszka (Olasz-) (–1563†)	énekszerző: RPHA 3040

86 Szentbenedeki (de Sancto Benedicto), Martinus	3–272. Szentbene- dek (Garam-)		Brünn ~ Olmütz	Apáti (Felső-) (plébános: 1561)	∞ BUCKO 214k
87 Szkhárosi Horvát, Andreas (András)	3–292. Szkáros			szerzetes; Tállya (1542–1549)	énekszerző: RPHA passim
88 Sztárai (Starai, Starinus, Sztáray), Michael (Mihály)	3–300. Sztára (Dráva-), 1510 k.	Padova (1543)		Laskó (1544–), Tolna (1551–), Laskó (1558–), Gyula (1563–), Patak (Sáros-) (1565–), Pápa (1568–1575†)	baranyai prot. püspök (1553–1558), énekszerző: RPHA passim, drá- maíró
89 Theniel, Gregorius	3–329.		Krakkó, 1527– 1534 (Domi- nicus Maloch owski)	Geletnek (plébános: 1559)	∞ BUCKO 206k
90 Theuerkauf, Martinus	3–332.			Szombat (Sze- pes-) (–1548), Müllenbach (plébános: 1548–1559)	HRADSKY 152, 160, 301, 304
91 Threbych, Matthias	3–337.			Heresztény (Kis- & Nagy-) (plé- bános: 1559)	BUCKO 208
92 Toppertzer (Topertzer, Topper-czer), Antonius	3–357.			Poprád (plébános: 1543–1562)	ETE 2,409, 411, 427
93 Transylvanus (Transilvanus, Transsylvanus), Antonius	3–377.			Kassa (prédi- kátor: 1525–, plébános: 1529–1550 k.)	rokona: Simon T. wittenbergi diák (1530); ETE 1,397k, 487k; 2,91k, 303
94 Tropper (Tröpper), Johannes MA	3–385. Troppau	Bécs (1507 + MA)		Selmechánya (prédikátor: 1521–1524),	∞ Brieg, 1526.05.15;

				Besztercebánya (prédikátor), Brieg (1525–1528), Jägerndorf (plébános: 1531–), Selmecbánya (plébános: 1535–1536)	ETE 3,7–9, 11, 51, 74, 117; Csepergi 2013
95 Unyomi (de Wnnyan), Blasius	3–404. Unyom		Bécsúj- hely, 1548 előtt (Gregorius Angerer)	Jóka (plébános: 1561–1562)	∞ BUCKO 138, 149
96 Váraljai (Skovranko, Váralyensis, Várallyai, Warallensis), Johannes (Ján)	3–418. Váralja (Szepes-)			Igló (szlovák diakónus: 1557–), Hunsdorf (plébános: 1562–1564)	∞ HRADSKY 166–168, 303k
97 Veresvári (de Wereswar), Michael	3–435.			Tapolcsány (Kis-) (–1561), Szentbenedek (Garam-) (plébános: 1561–)	BUCKO 215
98 Vízkeleti (Wyskelethy), Matthias	3–449. Vízkelet		Pozsony, 1550–1552 Georgius Tompa)	Léva (plébános: 1559–1561)	∞ BUCKO 203, 217
99 Závodi (de Zawoth), Gregorius	3–529.		Eger	Jablonca (plébános: 1560–1561)	BUCKO 229, 233; MPEA 13,17
100 Zoliensis, Albertus	3–544. Zólyom?			Bossány (Nagy-) plébános: 1560)	BUCKO 186